

İSTANBUL'DAKİ HALK KÜTÜPHANELERİNİN OKUL ÖNCESİ DÖNEM ÇOCUKLARA UYGUNLUĞUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ

AN EVALUATION OF THE ELIGIBILITY OF PUBLIC LIBRARIES IN ISTANBUL FOR PRE-SCHOOL PERIOD CHILDREN

Asiye KAKIRMAN YILDIZ

Doç. Dr., Marmara Üniversitesi, Fen - Edebiyat Fakültesi,
Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, akakirman@marmara.edu.tr

Bahattin YALÇINKAYA

Dr. Öğr. Üyesi, Marmara Üniversitesi, Fen - Edebiyat Fakültesi,
Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, bahakaya@gmail.com

Varol SAYDAM

Arş. Gör., Marmara Üniversitesi, Fen - Edebiyat Fakültesi,
Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, varol.saydam@marmara.edu.tr

Makale Bilgisi

Gönderildiği tarih: 15 Ağustos 2018
Kabul edildiği tarih: 10 Aralık 2018
Yayınlanma tarihi: 28 Aralık 2018

Article Info

Date submitted: 15 August 2018
Date accepted: 10 December 2018
Date published: 28 December 2018

Anahtar sözcükler

İstanbul Halk Kütüphaneleri; Okul Öncesi Dönem; Kütüphaneciler; Okuma Alışkanlığı

Keywords

İstanbul Public Libraries; Pre-School Period; Librarians; Reading Habit

DOI: 10.33171/dtcjournal.2018.58.2.30

Öz

Dünyada olduğu gibi Türkiye'de de okul öncesi eğitim konusu özellikle 2000'li yıllarda önemli gündem konuları arasında yer almış; okul öncesi eğitimin yaygınlaştırılması ve desteklenmesi için Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından bazı yasal düzenlemeler yapılmıştır. Okul öncesi eğitimde okullaşma oranının artırılmasına yönelik çalışmalar yapıyor olsa da, asıl önemli olan bu yaygınlaştırma çalışmalarına paralel olarak, okul dışı ücretsiz eğitim hizmetlerini desteklemeye yönelik çalışmaların geliştirilmesidir. Kendileri için özel alanlar ve programlar hazırlanmış olan farklı sosyo-ekonomik çevreden gelen çocukların halk kütüphanelerine erişiminin sağlanması ile çocuklar arasındaki akademik farkları eşitlemek ve duygusal kırılganlıkları azaltabilmek için çok önemli bir fırsat elde edilmiş olacaktır. Nitekim erken yaşlardan itibaren kütüphane kullanımı desteklenen çocuklar, büyük olasılıkla ileriki yıllarda da kütüphane kullanıcısı olarak kalacaklardır. Fakat milli eğitim sistemi ile kütüphaneler arasında organik bağın kurulmamış olması, Türk Kütüphaneciliğinin mekân, kullanıcı ve hizmet olarak gruplanabilecek sorunlarının temeli olarak da gösterilebilir. Nitekim 6- 17 yaş arası çocuk ve gençlerin hayatlarında zorunlu bir sürecin temelini oluşturan milli eğitim müfredatının, kitap okuyan ve kütüphaneyi üçüncü mekân olarak kullanan insan tipini yetiştirecek biçimde düzenlenmemiş olması kütüphane-okul arasındaki işbirliğinin kurulmasına ve çocuk ve gençlerin bu işbirliğinin doğal bir üyesi olmasına engel olmaktadır. Bu çalışmanın amacı, İstanbul'daki halk kütüphanelerindeki çocuk bölümlerinde, okul öncesi dönem çocukları için ayrılmış olan alanların uygunluğunu analiz etmektir. Bu çalışma kapsamında, halk kütüphanelerinde en az %25 oranında temsil edilmesi gereken çocuk bölümlerinin koleksiyon, hizmetler, faaliyetler ve mekân olarak ne kadar etkin olduğu ve halk kütüphanelerinin hizmet planlarını oluştururken okul öncesi dönem çocuklarına bu planlamada ne ölçüde yer verdiği analiz edilmiştir. Bu analizleri gerçekleştirmek için, İstanbul'un farklı bölgelerinde faaliyet gösteren 30 tane halk kütüphanesinde bu çalışmalar yapılmıştır. Çalışmada kullanılan veri toplama formları 5 faktör altında 20 kriterden oluşmaktadır.

Abstract

The subject of pre-school education was among the major agenda issues in Turkey especially in the 2000s, and some legal arrangements have been made by the Ministry of National Education for the dissemination and support of pre-school education. Although efforts are being made to increase the enrollment rate in pre-school education, parallel to these dissemination efforts, it is important to develop studies to support free educational services out of school. Providing the access of children from different socio-economic backgrounds to the public libraries where special areas and programs are prepared for them will be a very important opportunity to equalize academic differences between children and reduce emotional vulnerabilities. As a matter of fact, children whose library use has been promoted since early ages are likely to remain library users in the future. Unfortunately, the lack of an organic link between the national education system and the libraries is a serious problem. As a matter of fact, the national education curriculum, which forms the basis of a compulsory period in the lives of children and adolescents between the ages of 6 and 17, is not designed to educate people who read books and use the library as the third space. The purpose of this study is to analyze the appropriateness of the areas designated for pre-school children in the children's sections of public libraries in Istanbul. This study analyzes the way in which the children's sections, which should constitute at least 25% of the public libraries, are effective as collections, services, activities and space, and how the public libraries provide service plans to pre-school children in this plan. These analyses were carried out in 30 public libraries in different regions of Istanbul. The data collection forms used in the study consist of 20 criteria under 5 factors.

Giriş

UNESCO Halk Kütüphaneleri Bildirgesi'nde, halkın üniversitesi olarak da adlandırılan ve bulunduğu çevredeki bütün kesimlere hizmet sunmakla yükümlü olan halk kütüphanelerinin, toplum yapısının değişmesinde ve şekillenmesinde rol alan en önemli kurumlardan olduğu belirtilmektedir. Dolayısıyla toplumların yaşam boyu öğrenme sürecinin desteklenmesinde eğitim kurumlarının dışında eğitim sağlayıcılarına da ihtiyaç duyulmakta; bu noktada halk kütüphanelerine büyük bir görev düşmektedir.

Halk kütüphanelerinin okuma alışkanlığı kazandırma, okumayı öğrenme sürecini destekleme, çocuklara kütüphane hizmetleri ve kaynakları ile ilgili etkinliklerden oluşan özel hizmetler sunma, yaratıcı okuma atölyeleri düzenleme, anne-baba-çocuk programları hazırlama, edebiyat kutlamaları, kitap sergileri, eserlerin yazarlarıyla tanışma gibi çeşitli faaliyetler organize etmesi beklenmektedir. Bütün bu programlarda temel amaç, çocukların doğdukları andan itibaren ailesiyle birlikte birer kütüphane üyesi olmasını ve kütüphane mefhumunu zihinlerine yerleştirerek, okumaya hazır hale gelmelerini sağlamaktır.

Bugün dünyanın her köşesinde bilgiye erişim, bilgi okuryazarlığı ve yaşam boyu öğrenme gibi başlıkların, toplumların önemli gündem maddeleri haline geldiği görülmektedir (*Guidelines for Library Services to... 2008*). Bu bağlamda, halk kütüphaneleri ve daha da özelinde çocuk kütüphaneleri toplumun ihtiyaç duyduğu bu konu başlıklarının tartışılması ve bir çözüme kavuşturulması için en uygun kurumlardır. Nitekim çocukların ve gençlerin sürdürülebilir kalkınmadaki rolü göz önüne alındığında, onların sağlıklı gelişmelerinin sağlanması ve potansiyellerinin ortaya çıkarılması, kalkınmanın sürdürülebilirliği için temel teşkil etmektedir. Bu gerçeği ülkesinin sosyo-ekonomik politikalarının temelinde oturtan Batı dünyasında ve Amerika'da başlayan okuma alışkanlığı, kitap ve kütüphane konulu çalışmaların yavaş yavaş diğer dünya ülkeleri tarafından da çalışılmaya başlandığı; bu konuların yaşam boyu öğrenmenin bir parçası olarak temel bilgi okuryazarlık becerisinin ilk basamağı olarak ele alındığı görülmektedir. Bunu sağlamak için geliştirilen politika ve projelerin temelinde ise okul öncesi dönem çocukları yer almaktadır.

Bu çalışmada, ülkemizde okuma ve kütüphane kullanma alışkanlığı göstergelerinin istenen seviyede olmaması sorununa kesin ve kalıcı bir çözüm olarak okul öncesi dönem çocukları ile başlamanın gerekli olduğu vurgulanmış ve bu çözüm sürecinde Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı olarak İstanbul'da hizmet veren halk kütüphaneleri mekân, koleksiyon ve hizmetler açısından, okul öncesi dönem

çocuklara uygunluğu noktasında incelenmiştir. Bu noktada, halk kütüphanelerindeki çocuk bölümlerinin ve çocuk kütüphanelerindeki okul öncesi dönem çocuklara ayrılan alanın, okul öncesi dönem çocuğa görelilik açısından değerlendirilmesinde ele alınması gereken temel kriterler şunlardır:

- Okul öncesi dönem çocuklarına ayrılan alanın fiziksel ve görsel özelliği,
- Kütüphanedeki koleksiyonun (sadece kitap değil, çocuğun gelişim özelliklerine uygun bütün destekleyici materyaller) uygunluğu ve çeşitliliği,
- Kütüphanede okul öncesi dönem çocuklar için yapılan faaliyetler,
- Okul öncesi dönem çocuğun ailesine / bakımından sorumlu kişilere eğitimler verilmesi ve materyaller sağlanması,
- Okul öncesi dönem çocuğa kitap ve kütüphane mefhumunun kazandırılması için yapılabilecek çalışmalar ve işbirlikleri.

Literatür Analizi

Dünya tarihine bakıldığında, 17. yy. ile 20. yy. arasında çocukların edebiyatta, tarihte, sanatta, kısacası yaşamda, “insan” olarak değil, yetişkinler dünyasında bir “figür” olarak yer aldığı görülmektedir. Her ne kadar 18. yy.’dan itibaren Batı’da, sosyal ve kültürel olayların çocukları da muhatap almaya başladığı görülse de (Aries 76), 20. yy’ın sonlarında bile, çocukluğun araştırılmaya değmeyen doğal bir evre olduğu düşüncesi hâkim bir güç olarak varlığını sürdürmekteydi (Heywood 34).

Fakat özellikle son 30 yılda, Batı ülkeleri başta olmak üzere, dünyanın pek çok yerinde çocukların gelişim ve eğitim kalitesini artırmayı amaçlayan “okul öncesi dönem çocukları”, “kitap” ve “okuma alışkanlığı” konularını aynı anda ele alan pek çok yayın ve projenin yapıldığı görülmektedir. Bu projeler “kitapla başla (Avusturya, Belçika, İngiltere, Danimarka), bebek kitapları (Belçika), kitap okumayı seven çocuk (Avusturya)” gibi okul öncesi dönem çocuklarına okuma alışkanlığı kazandırma çalışmaları olabildiği gibi “aile okuryazarlık programı (Avusturalya)” projesindeki gibi anne-babaların “okuma” yaklaşımlarını eğitmeyi amaçlayan çalışmalar da olabilmektedir. Amerikan Pediatri Akademisi tarafından yapılan bir çalışmanın sonucuna göre bebeklikten itibaren kendilerine yüksek sesle kitap okunan çocuklarla okunmayanlar arasında okula başladıklarında akademik gelişimleri arasında ciddi bir farkın olduğu gözlenmiştir (Council on Early Childhood; High ve Klass). Buna bağlı olarak gerçekleştirilen bir başka çalışmanın sonuçlarına göre ise, Amerika’da halk kütüphanesine üye olan 6- 18 ay çocukları olan ebeveynlerin üye

olmayanlara göre çocuklarına daha fazla sesli okuma yaptıkları; bir diğer deyişle kişilerin halk kütüphanesine üye olması ile çocuklarına sesli okuma yapmaları arasında pozitif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir (Chen ve diğerleri).

Türkiye’de ise okul öncesi eğitim konusu özellikle 2000’li yıllarda önemli gündem konuları arasında yer almaya başlamış, okul öncesi eğitimin yaygınlaştırılması ve desteklenmesi için Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından bir takım yasal düzenlemeler yapılmıştır (Okul Öncesi Eğitim Programı). Bu yasal düzenlemelerle birlikte okul öncesi eğitimde okullaşma oranının artırılmasına yönelik çalışmalar yapılıyor olsa da, asıl önemli olan bu yaygınlaştırma çalışmalarına paralel olarak yürütülen/yürütülmesi gereken hizmetlerin niteliğini arttıran ve destekleyen çalışmaların geliştirilmesidir. Bu çalışmaların başında ise, çocukların erken yaşlardan itibaren kitap ve kütüphane ile tanıştırılması gelmelidir.

Okuyan bir toplum olmak ve okuma kültürü edinmiş, bir nesil yetiştirebilmek için çocuk-kitap etkileşiminin yaşamın ilk yıllarından itibaren verilmesi ve bunun için çocuğun kütüphanelerle tanıştırılmasının gerekliliği literatürde oldukça geniş yer bulmuş bir konudur. Nitekim okul öncesi dönem çocukların bu önemli sürecinde çocuğun ve ailesinin ulaşabileceği ve takip edebileceği doğru yayınları bulması son derece önemli görülmekte (Alpay); özellikle okul öncesi dönemde kütüphanenin ve kitabın çocuk gelişimi üzerindeki rolü hakkında detaylı çalışmalar yapılmıştır.

Okul Öncesi Dönemde Kütüphanenin Önemi

Kitapla çocuk arasındaki etkileşimin sağlanabilmesi ve yaşam boyu devam edebilmesi için, çocuğa erken yaşlardan itibaren kütüphane kullanma alışkanlığının verilmesi gerekmektedir. Bu konunun önemine dikkat çeken Bamberger, bunun için ebeveynlerin, çocuklarının hayatlarının erken çağlarında halk kütüphanelerini kullanmaya teşvik etmelerini önermektedir.

Halk kütüphaneleri, çocukların hem dil gelişimlerinde hem de yazılı ve görsel malzemelerle olan ilişkilerinin gelişiminde en önemli görevi üstlenmektedir. Yapılan bir araştırmanın sonucuna göre, halk kütüphanelerinde okul öncesi dönem çocukları için hazırlanan programlara katılanlarla katılmayan aynı yaş grubu çocukların ilerleyen yaşlarında okuma alışkanlığı kazanma ve analitik düşünme becerileri arasında belirgin bir farkın olduğu görülmüştür. Hattâ bu programların sadece çocuklara değil, aynı zamanda ailelere de olumlu katkısının olduğu tespit edilmiştir. (Celano ve Neuman 4).

Halk kütüphaneleri, sağladıkları zengin okuma ortamları ve materyalleri sayesinde, çocukların dil gelişimine destek olma ve çocukla kitap arasındaki bağı kurabilme gücüne sahiptir. Aynı zamanda halk kütüphaneleri alt gelir grubundan gelen ve okulöncesi programlara devam edemeyen çocukların bahsedilen deneyimleri kazanabilmeleri için önemli bir fırsat yaratmaktadır. Bu bağlamda kütüphanelerin, çocukların potansiyel birer kütüphane kullanıcısı olduğunu düşünmesi ve buna bağlı olarak onları kütüphaneyi kullanmaya davet eden çalışmalar yapması, son derece önemli bir strateji olacaktır.

Okul Öncesi Dönemde Kitabın Önemi

Ülkemizdeki okul öncesi dönem konusunda yapılan akademik çalışmalara bakıldığında zaman “kitap” konusunun sıklıkla ele alındığı ve kitabın okul öncesi dönem çocukları için ne kadar zengin bir çevre yaratabileceği üzerinde durulduğu görülmektedir. Literatürde, çocuk kitaplarının okul öncesi dönemden başlayarak çocukları renk ve çizginin estetik diliyle tanıştırdığı ve onlara anadilinin güzelliğini duyumsatan ilk araçlar olduğu belirtilmektedir (Sever 48). Kitapların, çocuklara, dil bilinci ve duyarlılığı edindiren edebiyat dünyasının kapısını araladığı, okuma isteği ve alışkanlığı kazandırma gibi temel işlevleri de göz önüne alındığında, çocuğun gelişim sürecinde etkili bir eğitim aracı olduğunun da vurgulandığı görülmektedir (Saçkesen 7).

Çocuk kitaplarının, kitap okumayı bilmeyen çocuğa önce kitabı, sonra da okumayı sevdirebileceği, çocuğa kitap dünyasının kapılarını açacağı ve konusu, dili ve resimleriyle uyarılan çocukların, kitap dostu ve kitap okumayı seven yetişkinler olarak büyüyecekleri vurgulanmaktadır (Saçkesen 10). Nitekim okul öncesi dönem çocukları okumanın önemine vâkıf oldukları için değil, daha çok ilgilerine ve beklentilerine uygun uyarıcılar nedeniyle kitaplara ilgi duyar. Çocuğun ilgisine yönelik bir kitabın ona sunulması, kitap okuma alışkanlığının başlangıcını oluşturacaktır.

Bamberger’e göre çocukların dokunacağı ve göreceği ilk şeylerden biri resimli kitaplar olmalıdır. Çocuk metni anlamasa bile, anne-babası ile resimlere bakmak, anne-babanın nesnelere işaret ederek tanıtmaları ve çocuğun kitaptaki resimleri takip etmesi suretiyle ilk “göz sözlüğü” oluşacaktır. Bamberger’in bu tavsiyesini destekler nitelikte bugün pek çok ülkede, “oyuncağım bir kitap” (my toy is a book), kitapla başla (bookstart), kitapkurdu (bookbug) vb. adıyla toplumun okuma alışkanlığı kazanmasının, ancak küçük yaşlardan itibaren yapılan çalışmalarla mümkün olacağını vurgulayan projelerin yapıldığı görülmektedir. Nitekim literatürde de,

okumaya hazırlık dönemi olarak da ifade edilen okulöncesi dönemde çocuğun, okumaya başlamadan önce gördüğü her şeyi anlamlandırmaya yönelik temel beceriler kazandığı, yazılara ve kitaplara aşına olduğu ve harfleri tanımaya başladığı belirtilmektedir (Tanju 31-32).

Dolayısıyla çocuk kitapları, okulöncesi dönemden başlayarak dilsel becerilerin edinilmesi sürecinde “zenginleştirilmiş dil çevresi” yaratmakta ve çocuk 3 yaşına ulaştığında ona anadilinin işleyişine ilişkin ilk ipuçlarını sunmaktadır. Okul öncesi dönemde çocuğun hem dil hem de illüstrasyon açısından iyi çalışılmış eserlerle tanıştırılması, çocuğun hayatına renk katacak, dünyaya bakış açısını genişletecek, kitaplarla olmanın mutluluğunu yaşatacak ve ileride iyi bir okuyucu olmasını sağlayacaktır (Çakmak Güleç ve Geçgel 16).

Araştırmanın Amacı, Kapsamı ve Yöntemi

Halk kütüphaneleri, toplumu geleceğe hazırlaması beklenen ve toplumun her düzeyini temsil eden kurumlardır. Halk kütüphanelerinin, kitap ve okuma alışkanlığı kazandırma, okumayı öğrenme sürecini destekleme ve çocuklar için kitaplar ile diğer medyayı sağlama gibi özel bir sorumluluğu vardır. Bu sorumluluk alanı içinde, ülkesinin geleceği olan okul öncesi dönem çocukları en önemli kitleyi oluşturmaktadır. Çocukta yeni konular için merak uyandırmak, onun soru sormasını desteklemek, ilgi duyabileceği yeni konular hakkında ön bilgiler vermek ve hayal gücünü desteklemek ile sağlanabilir. Bu destek için ise çocukların, okul öncesi dönemden başlayarak kütüphanelerle tanıştırılmasına mutlak şekilde ihtiyaç vardır. Bu çalışmada, İstanbul’daki halk kütüphanelerinin mekân, koleksiyon ve hizmet sunumlarında okul öncesi dönem çocukları temsil etme yetkinliğini analiz etmeyi amaçlayan araştırmalar yapılmıştır.

Araştırma kapsamında ele alınan temel konu başlıkları arasında kütüphanelerin fiziki koşulları, okul öncesi dönem çocukları için oluşturulan koleksiyonun genel koleksiyon içindeki değerlendirilmesi, kütüphanenin okullarla ve çevre ile ilişkileri, ebeveyne ve çocuklara verilen rehberlik faaliyeti ve erken öğrenmeyi teşvik edecek çalışmalar yer almaktadır.

Kütüphanelerde personel kaynağının niteliğinin ölçülmesi ve kütüphane personelinin genel anlamda sorunlarının analiz edilmesi, araştırma kapsamına dâhil edilmemiştir.

Araştırmanın Deseni

Türkiye'nin en kalabalık ve kozmopolit şehri olan İstanbul'daki halk kütüphanelerinin okul öncesi dönem çocukları temsil etme yetkinliğini analiz etmeyi hedefleyen betimsel nitelikteki bu çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışmasına göre yürütülmüştür. Nitel araştırmalar genel olarak dört temel veri toplama yöntemini içermektedir. Bunlar: gözlem, görüşme, dokümanlar ve görsel-işitsel materyallerdir. Durum çalışmaları ise, belli bir durumun derinlemesine incelendiği çalışmalardır. Bu sayede bir duruma ilişkin etkenler bütüncül bir yaklaşımla ele alınarak sonuca ulaştırılır (Yıldırım ve Şimşek 77).

Araştırmanın Evren ve Örnekleme

Araştırmanın evrenini, Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü'nün 2017 yılı verilerine göre İstanbul'da bulunan 34 halk kütüphanesi oluşturmakla beraber örneklem grubunu (Heybeliada Halk Kütüphanesi ve Güngören İlçe Halk Kütüphanesi bu tarihte kapalı olduğu; Ahmet Hamdi Tanpınar Edebiyat Müze Kütüphanesi ihtisas kütüphanesi olduğu; Üsküdar Şemsipaşa İlçe Halk Kütüphanesi ise çocuk koleksiyonunu kendisine bağlı olan çocuk kütüphanelerine dağıttığı için araştırmaya dâhil edilmeyerek) 30 halk kütüphanesi oluşturmaktadır.

Çalışmada, IFLA (Uluslararası Kütüphane Dernekleri ve Kuruluşları Federasyonu) tarafından standardize edilen ve Türkçe'ye "Bebekler ve Küçük Çocuklar İçin Kütüphane Hizmetleri Rehberi" adıyla çevrilen çalışmadaki kriterler 5 faktör ve 20 kriterden oluşan değerlendirme formunda sorgulanmıştır. Çalışma kapsamında ziyaret edilen halk kütüphaneleri şunlardır:

Tablo 1. Araştırma Kapsamında Ziyaret Edilen Kütüphaneler

17 Nisan Halk Kütüphanesi	Fatih Refik Halit Karay Fatih İlçe Halk Kütüphanesi
Avcılar İlçe Halk Kütüphanesi	Gaziosmanpaşa İlçe Halk Kütüphanesi
Bağcılar Mahmutbey Halk Kütüphanesi	İstanbul Orhan Kemal İl Halk Kütüphanesi
Bahçelievler Siyavuşpaşa Çocuk Kütüphanesi	Kadıköy Aziz Berker İlçe Halk Kütüphanesi
Bakırköy Rifat Ilgaz İlçe Halk Kütüphanesi	Kartal İlçe Halk Kütüphanesi
Bayrampaşa Oğuzhan Halk Kütüphanesi	Küçükçekmece İlçe Halk Kütüphanesi
Beykoz Kemalettin Tuğcu İlçe Halk Kütüphanesi	Levent Fatma Banat Çocuk Kütüphanesi
Bostancı Ömer Faruk Toprak Halk Kütüphanesi	Maltepe İlçe Halk Kütüphanesi
Bostancı Serap Sedat Çocuk Kütüphanesi	Mihrimah Sultan Çocuk Kütüphanesi
Büyükkada Halk Kütüphanesi	Pendik İlçe Halk Kütüphanesi
Büyükkçekmece Mimar Sinan Halk Kütüphanesi	Sefaköy Halk Kütüphanesi
Çağlayan Halk Kütüphanesi	Selimiye Çocuk Kütüphanesi
Çatalca İlçe Halk Kütüphanesi	Silivri İlçe Halk Kütüphanesi
Çeliktepe Mehmet Akif Ersoy Halk Kütüphanesi	Şile İlçe Halk Kütüphanesi
Çinili Çocuk Kütüphanesi	Zeytinburnu İlçe Halk Kütüphanesi

Veri Toplama Tekniği

İstanbul'daki halk kütüphanelerinin okul öncesi dönem çocukları ve aileleri için mekân, koleksiyon ve hizmet sunumu açısından yeterli düzeyde olup olmadığını ölçebilmek için soru formundan veri elde etme ve gözlem yönteminden faydalanılmıştır.

Araştırmacıların kütüphaneleri ziyaretleri sırasında kütüphaneci / kütüphane görevlisi ya da kütüphane sorumlusu ile yaptığı görüşmeler üzerinden temellendirilen bu nitel araştırmada, nitel veri toplama yöntemi olarak yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Nitel araştırmalarda veri toplama tekniği olarak kullanılan görüşmeler, bireylerin doğrudan gözlemlenemediği durumlarda oldukça yararlıdır (Yıldırım ve Şimşek 80).

Çalışmanın veri toplama sürecinin güvenilirliğini artırmak için, yanlı cevap verme ihtimalini ortadan kaldırmak ya da en az seviyeye indirebilmek için, hazırlanan veri toplama formunda kütüphanede çalışan kişilerin değil; merkezi bir sistemle yönetilen halk kütüphanelerinin bahsi geçen kriterle ilgili olarak hangi seviyede olduğunu gösteren değerlendirmelerin yapılması istenmiştir.

Çalışmada kullanılan bilgi toplama formlarının 5'li likert ölçeği olması, kütüphanenin değerlendirildiği kriterle ilgili hangi aşamada olduğunu tespit edilmeye yönelik ortalama bir yorumda bulunmaya olanak tanımıştır. Buna bağlı olarak kullanılan form şu şekildedir:

Tablo 2. Çalışmada Kullanılan Veri Toplama Formu

	Bu konu ile ilgili herhangi bir çalışma yapılmadı	Bu konuda ihtiyaçlar belirleniyor	Bu konu gündemde/ planlaması yapılıyor.	Bu konu ile ilgili uygulama aşamasındavız.	Bu konu ile ilgili süreci tamamladık
Faktör 1: Halk Kütüphanelerinin Erken Öğrenmeyi Teşvik Edici Olması					
<i>Kriter 1-</i> Okul öncesi dönem çocuklara kaliteli hizmet vermek ve erken öğrenmeyi teşvik etmek için çalışmalar yapılmaktadır.	1	2	3	4	5
<i>Kriter 2-</i> Okul öncesi dönem çocukları için okuma / masal saatleri düzenlenmektedir.	1	2	3	4	5
<i>Kriter 3-</i> Kütüphanelerin eğlence ve öğrenme için sık sık gidilecek yer olarak görülmesi konusunda aileler ve okul öncesi dönem çocuklar teşvik edilir.	1	2	3	4	5
<i>Kriter 4-</i> Dünyanın gerçekleştirilen en iyi uygulamalar takip edilir ve kütüphanenin, ailelerin ve çocukların yararına olan yeni fikirler uygulanır.	1	2	3	4	5
<i>Kriter 5-</i> Kütüphanenin hizmet politikaları hazırlanırken okul öncesi dönem çocukları göz önünde bulundurulmuştur.	1	2	3	4	5
Faktör 2: Kütüphane personelinin okul öncesi dönem çocukları ile ilgili tecrübesi ve hizmet sunumu					
<i>Kriter 1-</i> Kütüphanede daha önce okul öncesi dönem çocuklara hizmet veren bir kurumda çalışmış personel mevcuttur.	1	2	3	4	5
<i>Kriter 2-</i> Kütüphane personeli okul öncesi dönem çocukları konusunda kendini geliştirmek için çeşitli eğitimlere katılmaktadır	1	2	3	4	5
<i>Kriter 3-</i> Çocukların yaş gruplarına uygun olarak, günün değişik saatlerinde ve haftanın belirli günlerinde program ve etkinlikler sunulur.	1	2	3	4	5
<i>Kriter 4-</i> Çocukların kütüphanede vakit geçirmelerini teşvik eden programlar vardır.	1	2	3	4	5
Faktör 3: Kütüphanelerin mekân olarak okul öncesi dönem çocuklarına uygunluğu					
<i>Kriter 1-</i> Okul öncesi dönem çocukları için ayrılmış özel bir alan vardır.	1	2	3	4	5
<i>Kriter 2:</i> Kütüphanenin toplam alanının içinde, okul öncesi dönem çocuklar için ayrılmış alan yeterlidir.	1	2	3	4	5
<i>Kriter 3:</i> Kütüphane içerisinde okul öncesi dönem çocukları yönlendiren resimli işaretler bulunmaktadır.	1	2	3	4	5
<i>Kriter 4:</i> Kütüphane binası pusetli anneler için uygundur.	1	2	3	4	5

Faktör 4: Kütüphanelerdeki materyal ve koleksiyonun okul öncesi dönem çocuklar için yeterliliği					
<i>Kriter 1-</i> Okul öncesi dönem çocukları için oluşturulmuş özel bir koleksiyon bulunmaktadır.	1	2	3	4	5
<i>Kriter 2-</i> Yaş gruplarına uygun oyuncak, basılı kaynak, multimedya, yeni teknolojiye uyumlu araçları içeren değişik formatlarda materyal sağlanmaktadır.	1	2	3	4	5
<i>Kriter 3-</i> Kütüphanenin geliştirilmesinde (koleksiyon, materyal, mobilya, bilgisayar vb.) bölgenin / yörenin özellikleri dikkate alınmaktadır.	1	2	3	4	5
Faktör 5- Kütüphanelerin aileler için danışma hizmetleri, kullanıcı rehberliği, eğitici ve kültürel faaliyetler sunması					
<i>Kriter 1-</i> Hem okul öncesi dönem çocukların hem de ailelerinin kütüphane kartı ve diğer ayrıcalıkları edinmesi için kolaylık sağlanmaktadır	1	2	3	4	5
<i>Kriter 2-</i> Aile eğitimi, yaşam boyu öğrenme gibi yetişkinlere yönelik hizmetler sunulmaktadır.	1	2	3	4	5
<i>Kriter 3-</i> Ailelerin okul öncesi dönem çocuğunu kütüphaneye getirmesini teşvik eden, dikkat çeken, bilgilendirici el ilanları hazırlanır ve dağıtılır.	1	2	3	4	5
<i>Kriter 4-</i> Ebeveynlik becerileri, ilkokula hazırlama vb. konular ve ilgi duyulan çeşitli alanlarda bilgi ve becerilerin gelişimine yönelik, konularında uzman konuşmacılar davet edilir	1	2	3	4	5

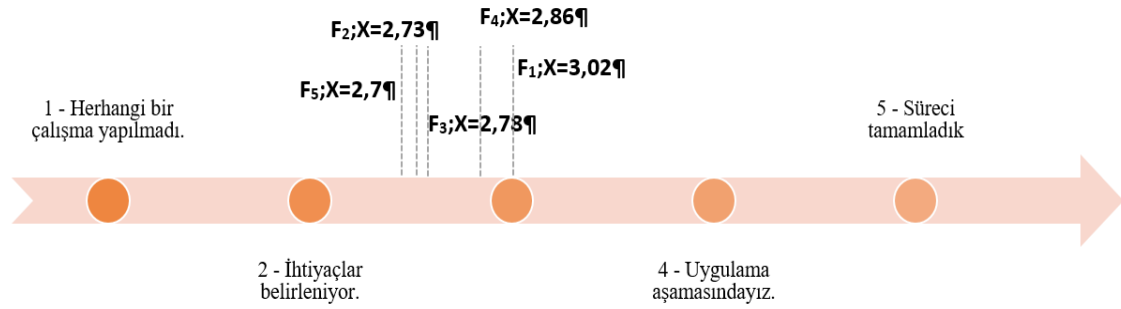
Bulgular ve Değerlendirme

UNICEF Çocuk Hakları Sözleşmesine göre on sekiz yaşına kadar her insan çocuk (Madde 1) olarak tanımlanmış olmakla birlikte, Halk Kütüphaneleri Yönetmeliği'ne göre çocuk kütüphaneciliği hizmeti sunulan yaş grubu üst sınırı ondört (Madde 4) olarak belirtilmiştir.

TÜİK 2017 verilerine (Tablo 3) göre, ülkemizdeki 0-14 yaş arası nüfusun sayısı ondokuz milyondan fazla (19 033 488) ve bu nüfusun üç buçuk milyona yakını (3 324 439) İstanbul'da yaşamaktadır. Diğer bir deyişle, ülkemizin toplam çocuk nüfusunun beşte birine ev sahipliği yapan İstanbul'da, bu nüfusa hizmet verecek halk ve çocuk kütüphanesi sayısı sadece 30'dur. Bu da ortalama olarak yüz on bin çocuğa bir kütüphane düştüğünü göstermektedir.

Tablo 3. TÜİK 2017 Verilerine Göre Türkiye’de ve İstanbul’da Çocuk Sayıları

Yıl	Yaş grubu	Toplam Nüfus	İstanbul Nüfusu
2017		80 810 525	15 029 231
	0-4	6 481 849	1 160 092
	5-9	6 340 769	1 103 853
	10-14	6 210 870	1 060 494
	15-19	6 526 587	1 105 552
		25 560 075	4 429 991

Grafik 1. İstanbul’daki halk kütüphanelerinin faktör bazında durum tespitleri

Yapılan incelemelerde, sayısal olarak az olan İstanbul’daki halk ve çocuk kütüphanelerinin okul öncesi dönem çocukları için yetkinliğini ölçmeyi amaçlayan kriterler olan erken öğrenmeyi teşvik (F1), çalışanların pedagojik yeterliliği (F2), kütüphane mekanlarının çocuğa uygunluk durumları (F3), kütüphanelerdeki koleksiyonun çocuğa uygunluğu, kalitesi, çeşitliliği (F4) ve çocuğa ve ailesine sunulan hizmet ve faaliyetlerin (F5) niteliğinin yeterli seviyede olmadığı görülmektedir. Buna göre ele alınan faktörlerin analizi şu şekildedir:

Faktör 1: Halk Kütüphanelerinin Erken Öğrenmeyi Teşvik Edici Olması

Erken öğrenme, ilkokula başlamadan önce okula hazır bulunuşluğu destekleyen ve ilkokula başlayan çocuğun okulla uyumlaşma ve öğrendiklerini anlamlandırma sürecine destek olan bir evredir. Bu dönemin okul öncesi eğitim kurumlarında geçirilmesi çocuk için son derece faydalıdır. Fakat aşağıdaki tabloda da (Tablo 4) görüldüğü üzere ülkemizdeki okul öncesi dönem çocukların %80’i herhangi bir okul öncesi eğitim kurumuna devam etmemektedir. Dolayısıyla tam da bu esnada çocuğun kitaplarla ve kütüphane ile tanıştırılması son derece önemlidir. Aslında ailenin bu konuda çocuğunu desteklemesini ve yönlendirmesini beklemek mümkündür fakat yapılan çalışmalar ailenin bu konuda çocuğu için iyi bir ortam oluşturmadığını göstermektedir (Kakırman Yıldız, “Okul Öncesi Dönem Çocuklarının

Okuma Alışkanlığı...” 96; Kakırman Yıldız, “*Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Okuma ve Kütüphane...*” 1025).

Tablo 4. 2017-2018 Eğitim Yılı verilerine göre okul öncesi eğitim kurumlarının okul türlerine göre okul, öğrenci, sayısı

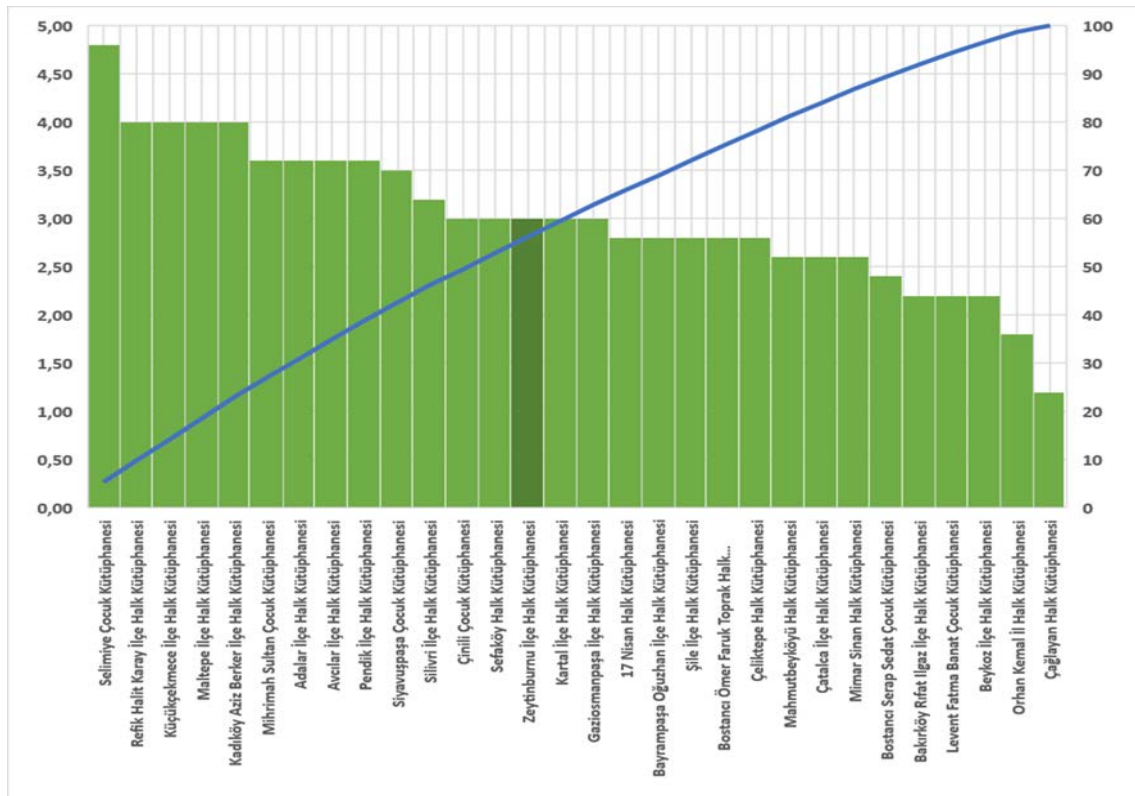
Okul Türü Type of school	Okul/ Kurum/ Sınıf School/ Institution/ Classroom	Öğrenci sayısı Number of students		
		Toplam Total	Erkek Male	Kadın Female
Okul öncesi eğitim (Resmi+Özel) Pre-primary education (Public+Private)	31 246	1 501 088	782 646	718 442
Anaokulları toplamı (Resmi+Özel) Total number of kindergartens (Public+Private)	10 073	647 685	338 467	309 218
Anasınıfları toplamı (Resmi+Özel) ⁽²⁾ Total number of nursery classes (Public+Private) ⁽²⁾	21 173	853 403	444 179	409 224

Erken öğrenmeyi teşvik faktörü ile ilgili İstanbul'daki halk kütüphanelerinin hangi seviyede olduklarına baktığımızda (Tablo 5), kütüphanelerin % 6,7'sinin okul öncesi dönem çocukları için herhangi bir program (masal saati, okuma saati, yaratıcı drama, aile katılım programları vb.) düzenlemediğini; % 23,3'ünün bu konuda ön hazırlık aşamasında olduğunu; % 36,7'sinin ise programında olduğunu görmekteyiz. Geriye kalan % 33,3'lük dilimin ise, okul öncesi dönem çocukları için programlar hazırladığı, uyguladığı ve devam ettirdiği görülmektedir. Erken öğrenmeyi teşvik ile ilgili ortalama ($X=3,02$) ve Standart Sapma ($ss=0,75$) olarak hesaplanmıştır.

Aşağıdaki tablodan da (Tablo 5) takip edileceği üzere, İstanbul gibi büyük ve kozmopolit bir şehirde okul öncesi dönem çocuklar için yapılan çalışmalar yetersiz görünmektedir. Aşağıdaki grafik (Grafik 2) incelendiğinde, Selimiye Çocuk Kütüphanesi'nin en yüksek değerde olduğu; Refik Halit Karay İlçe Halk Kütüphanesi, Küçükçekmece İlçe Halk Kütüphanesi, Maltepe İlçe Halk Kütüphanesi ve Kadıköy İlçe Halk Kütüphanesi'nin % 80 değerinde olduğunu görülmektedir.

Tablo 5. İstanbul'daki Halk Kütüphanelerinin Erken Öğrenmeyi Teşvik Etme Değerleri

	N	%	\bar{x}	ss
1. Herhangi Bir Çalışma Yapılmadı.	2	6,7		
2. İhtiyaçlar Belirleniyor.	7	23,3		
3. Gündemde/Planlaması yapılıyor.	11	36,7	3,02	0,75
4. Uygulama Aşamasındayız.	9	30,0		
5. Süreci Tamamladık.	1	3,3		
Toplam	30	100		

Grafik 2. İstanbul'daki halk kütüphanelerinin erken öğrenmeyi teşvik etme analizi

Faktör 2: Kütüphane personelinin okul öncesi dönem çocukları ile ilgili tecrübesi ve hizmet sunumu

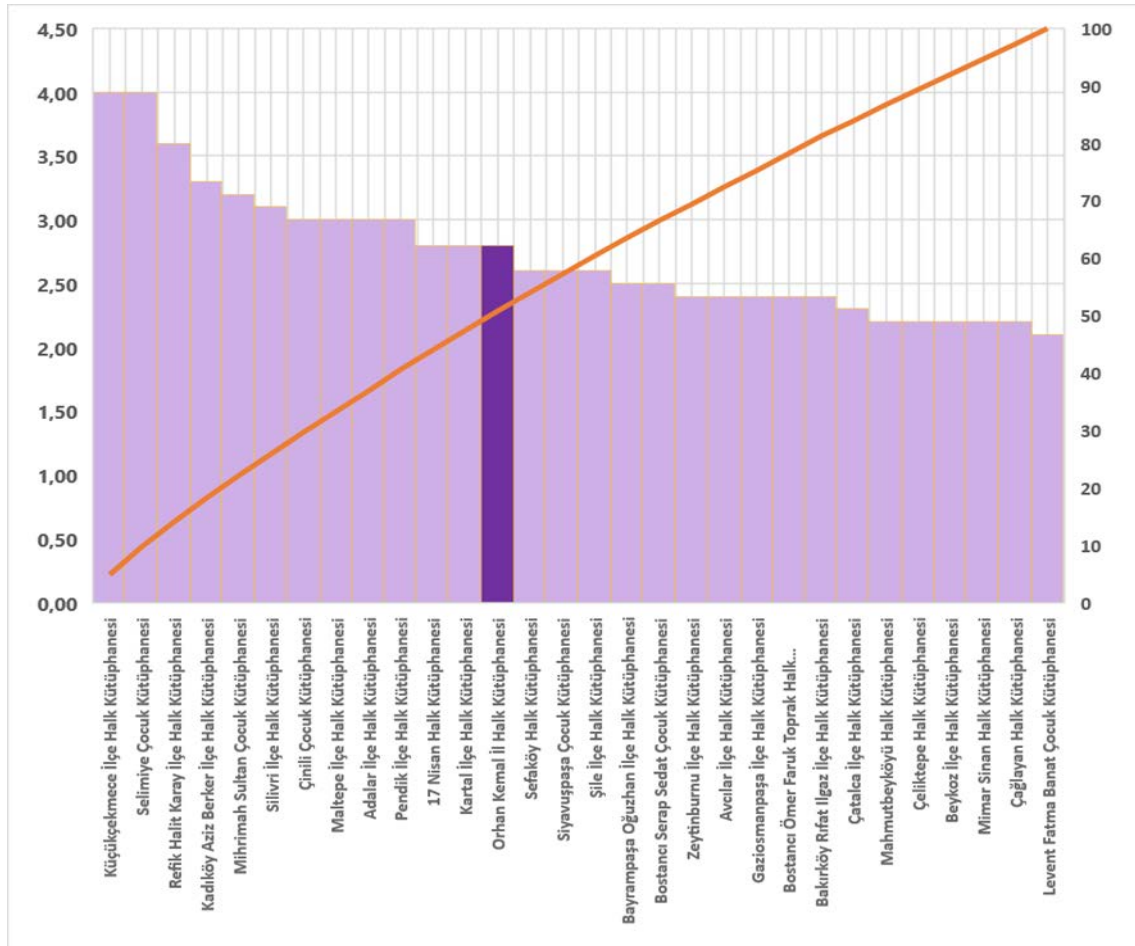
Halk ve çocuk kütüphanelerinde çalışan kütüphanecilerin ve kütüphane personelinin çocuk diline ve çocuğa uygunluk kriterlerine hâkim olması, bu yaş grubuna sunulacak olan hizmetin uygunluğu açısından son derece önemlidir. Nitekim 2017 yılında ülkemizde ilk kez düzenlenen “Çocuk Kütüphaneleri Çalıştayı Sonuç Raporu”nda “kütüphaneciler ve öğretmenler, çocuklara yönelik doğru eğitsel materyallerin temin edilmesi, özel nitelikte materyallerin tasarlanması ve üretilmesi konularında kendilerini geliştirmeli ve bu konuda eğitimler almalıdır” ifadeleri yer almaktadır. Bunun yanı sıra yine aynı çalıştayda çıkan ortak kararlarda, konunun önemi ve hassasiyeti vurgulanmış ve “Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü Öğrencilerinin çocuk kütüphaneciliği konusunda bilinçli olarak mezun olmaları için bölümlerde, okul öncesi eğitim, pedagoji, halkla ilişkiler, çocuk psikolojisi, çocuk yayınları, drama, tiyatro konularında seçmeli ders alma ya da yandal yapma imkânı tanınmalıdır” ifadesine yer verilmiştir (Çocuk Kütüphaneleri Çalıştayı).

Fakat çalışma kapsamında elde edilen sonuçlara bakıldığında, halk ve çocuk kütüphanelerinde çalışan kütüphaneci ve kütüphane çalışanlarının büyük çoğunluğunun okul öncesi dönem çocukları konusunda herhangi bir eğitime sahip olmadığı görülmektedir. İstanbul'daki halk kütüphanelerinde görev yapan personelin okul öncesi dönem tecrübesi ve hizmet sunum yetkinliğine bakıldığında ortalamanın ($X=2,73$) olduğu görülmektedir. Konuyla ilgili kütüphanelerde hâla bir çalışmanın başlatılmamış olması (%0) ya da her hangi bir eylem planının yürürlüğe konmamış olması (%57,7) sorunun farkında olunmasına rağmen çözüme yönelik somut bir girişimin olmadığını göstermektedir. Uygulama aşamasında olan kütüphane sayısı ise sadece (%3)'dür. (Tablo 6).

Nitekim konu insan kaynakları ve istihdam olunca, Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü'nün (KYGM) bu konuda desteklenmesinin gerekli olduğu açıktır. Sahaya konunun uzmanı personel yetiştiren Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümlerinin de bu noktada devrede olması ve gerek müfredatta gerekse öğrenci eğitimlerinde Türk kütüphaneciliğinin ihtiyaçlarına göre hareket etmesi, ilgili kurum ve kütüphaneler ile işbirliği içinde olunması gerekmektedir.

Tablo 6. İstanbul'daki Halk ve Çocuk Kütüphanelerinde Görev Yapan Personelin Okul Öncesi Dönem Tecrübesi

	N	%	\bar{x}	ss
1. Herhangi Bir Çalışma Yapılmadı.	0	0,0		
2. İhtiyaçlar Belirleniyor.	17	57,7		
3. Gündemde/Planlaması Yapılıyor.	10	33,3	2,73	0,51
4. Uygulama Aşamasındayız.	3	10,0		
5. Süreci Tamamladık.	0	0,0		
Toplam	30	100		

Grafik 3. İstanbul'daki halk kütüphanelerinde görev yapan personelin okul öncesi dönem tecrübesi

Grafiklere baktığımız zaman (Grafik 3), kendi aralarındaki sıralamaları değişmiş olsa bile yine Küçükçekmece İl Halk Kütüphanesi (%80), Selimiye Çocuk Kütüphanesi ve Refik Halit Karay İlçe Halk Kütüphanesi (%80-70) ile Çinili Çocuk, Mihrimah Sultan Çocuk ve Kadıköy Aziz Berker İlçe Halk Kütüphanelerinin (%60 ile 67 arası) adlarının geçtiği görülmektedir. “Halk kütüphanelerinin erken öğrenmeyi teşvik edici olması” modülünde de yine aynı kütüphanelerin ilk sıralarda yer alması, kütüphanede hizmet sunanların yetkinliği ile kütüphanenin hizmet sunma kalitesi arasında paralel bir ilişki olduğunu göstermesi açısından önemli bir denklemdir.

Faktör 3: Kütüphanelerin mekân olarak okul öncesi dönem çocuklarına uygunluğu

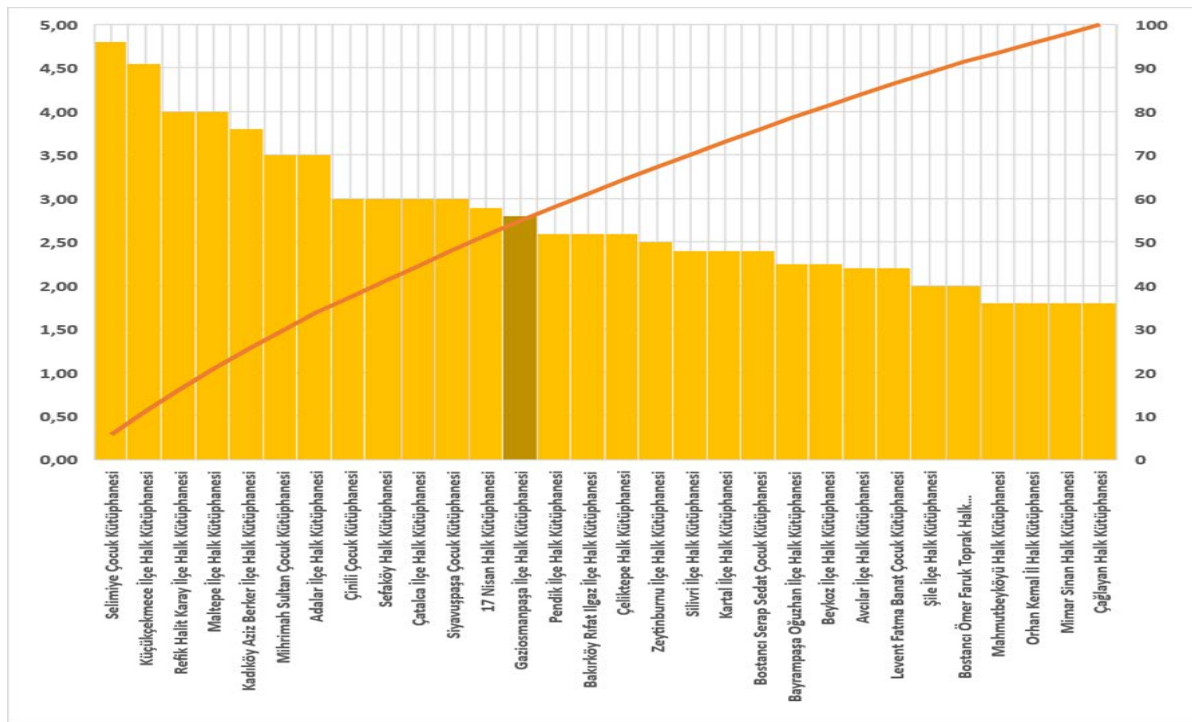
İnsan psikolojisini doğrudan etkileyen ve olumlu ya da olumsuz bir his uyandıran mekân konusu, halk ve çocuk kütüphanelerinin de önemli konuları ve sorunları arasında yer almaktadır. Bu sorunun çözümü noktasında paydaşlarla bir araya gelmek ve çözüm üretebilmek için KYGM tarafından “Halk Kütüphaneciliğinde Mimari Uygulamalar Çalıştayı” (2017) yapılmış; bu çalıştaydan çok önemli çıktılar elde edilmiştir.

Çocuk ve halk kütüphanelerinin mekân açısından en önemli sorunları arasında mekânların çocuk psikolojisine uygun olmaması, mobilya ve rafların estetik ve ergonomik olmaması ve halkın ulaşımına uzak noktalarda yer almasıdır. Hâlbuki çocuk kütüphanelerinin konumu toplu taşımaya uygun olmalı ve halkın kolayca erişebileceği bir noktada bulunmalıdır. Erken yaşta kütüphane ile tanışan çocukların uzun vadede iyi bir kütüphane kullanıcısı olarak kalabilmesi için, kütüphanenin çocuğun zihninde üçüncü mekân olarak yer etmesi; bunun için ise kütüphaneden keyif alması gerekmektedir.

İstanbul’daki halk kütüphaneleri mekân olarak değerlendirildiğinde ise (Tablo 7), ortalamanın ($X=2,78$) olduğu görülmektedir. İstanbul’daki halk kütüphanelerinin % 77,7’si mekân olarak okul öncesi dönem çocukları için yetersiz olduklarını belirtirken, % 23,3’ü ise yeterli olduklarını ifade eden cevaplar vermişlerdir.

Tablo 7. İstanbul'daki Halk ve Çocuk Kütüphanelerinin Mekân Olarak Okul Öncesi Dönem Çocuklara Uygunluğu

	N	%	\bar{x}	ss
1. Herhangi Bir Çalışma Yapılmadı.	4	13,3		
2. İhtiyaçlar Belirleniyor.	13	43,4		
3. Gündemde/Planlaması Yapılıyor.	6	20,0	2,78	0,81
4. Uygulama Aşamasındayız.	4	13,3		
5. Süreci Tamamladık.	3	10,0		
Toplam	30	100		

Grafik 4. İstanbul'daki halk ve çocuk kütüphanelerinin mekân olarak okul öncesi dönem çocuklara uygunluğu

Faktör 4: Kütüphanelerdeki materyal ve koleksiyonun okul öncesi dönem çocukları için yeterliliği

Çocukların erken yaşta okuma alışkanlığı kazanması ve bu alışkanlığın uzun vadede kültüre dönüşebilmesi için, yayın seçimi yapılırken “çocuğa görelilik” kriteri ile hareket edilmesi gerekmektedir. Çocuğa görelilik çocuğun yaşı, akademik gelişim göstergeleri, yaşadığı çevrenin özellikleri gibi detayları barındırmaktadır. Bu nedenle çocuk kitabının seçilmesi ve tavsiye edilmesi son derece zordur. Kaldı ki okul öncesi

dönem çocuklarının okuma yazma bilmemelerinden dolayı, onlara sunulacak olan yayının özellikleri çok daha kısıtlayıcı olmaktadır. Nitekim Çocuk Kütüphaneleri Çalıştayı'nda (2017) alınan kararlar arasında, halk ve çocuk kütüphanelerindeki çocuk koleksiyonunun, 0-2, 3-7, 8-12 ve 13-17 yaş grupları göz önünde bulundurularak oluşturulması; kitapların yerleştirilmesi konusunda, mekânsal düzenlemelerde de bu yaş grupları dikkate alınarak yapılması yer almaktadır.

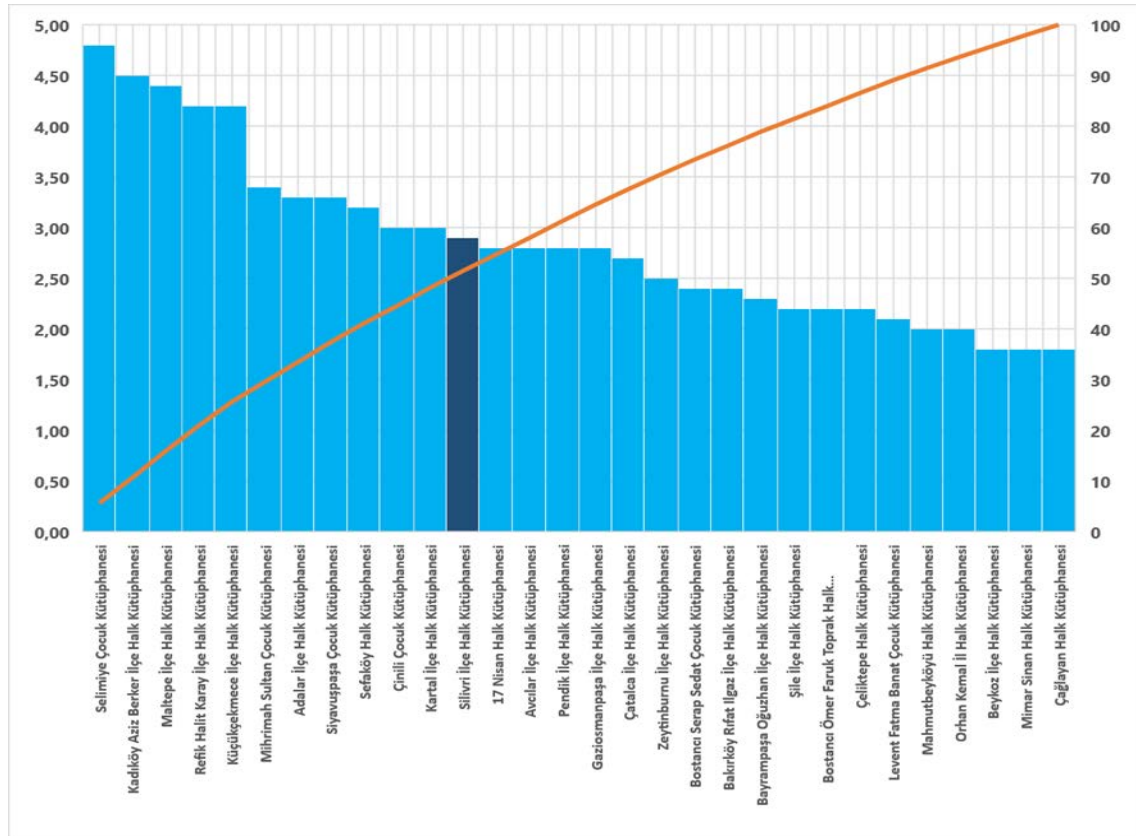
İstanbul'daki halk ve çocuk kütüphanelerindeki, okul öncesi dönem çocuklar için hazırlanmış olan materyal ve koleksiyon yeterliliği analiz edildiğinde (Grafik 4), ortalamanın ($X=2,86$) olduğu görülmektedir. Bu noktada, halk ve çocuk kütüphanelerinin okul öncesi dönem çocukları için ayrı bir alana sahip olmasalar dahi, koleksiyonda okul öncesi döneme de yer vermeye çalışıldığı görülmektedir. Ancak yeterli düzeyde koleksiyon geliştirmeyi başaran kütüphanelerin sayısı son derece azdır.

Fakat okul öncesi dönem çocukları için kütüphanede sadece yaygın değil yaygın dışı materyallerin de bulundurulması gerekmektedir. Araştırma sonuçlarına göre (Grafik 5), koleksiyon geliştirme konusunda en başarılı kütüphane Selimiye Çocuk Kütüphanesi (%96)'dir. Koleksiyon geliştirme yetkinliği konusunda sırasıyla, Kadıköy Aziz Berker İlçe Halk Kütüphanesi (% 90), Maltepe İlçe Halk Kütüphanesi (%88), Refik Halit Karay İlçe Halk Kütüphanesi ve Küçükçekmece İlçe Halk Kütüphanesi (%85) başarılı durumdadır. İstatistiksel anlamda bu yetkinliğe sahip olmayan %50'nin altında toplam 13 tane kütüphane mevcuttur. Koleksiyon yetkinliği konusunda sadece kitap türü materyallerin değil aynı zamanda kitap dışı ve endüstri 4.0 uyumlu materyaller de bir an önce koleksiyonlardaki yerini almalıdır.

Tablo 8. İstanbul'daki Halk ve Çocuk Kütüphanelerinin Okul Öncesi Dönem Koleksiyon Yetkinliği

	N	%	\bar{X}	ss
1. Herhangi Bir Çalışma Yapılmadı.	3	10,0		
2. İhtiyaçlar Belirleniyor.	10	33,3		
3. Gündemde/Planlaması Yapılıyor.	12	40,0	2,86	0,84
4. Uygulama Aşamasındayız.	3	10,0		
5. Süreci Tamamladık.	2	6,7		
Toplam	30	100		

Grafik 5. İstanbul'daki halk ve çocuk kütüphanelerinin okul öncesi dönem koleksiyon yetkinliği

Faktör 5- Kütüphanelerin aileler için danışma hizmetleri, kullanıcı rehberliği, eğitici ve kültürel faaliyetler sunması

Kütüphaneler, çevresiyle etkileşim hâlinde, toplumun belli ihtiyaçlarını karşılayacak eğitim programlarına (teknoloji okuryazarlığı, bilgi okuryazarlığı, el sanatları vb.) ev sahipliği yapabilmelidir. Nitekim “Çocuk Kütüphaneleri Çalıştayı”nda (2017) alınan kararlar arasında şu ifadeler yer almaktadır:

Kütüphaneler, aile ve çocuğa yönelik olarak, kitap okuma alışkanlığının kazandırılması ve ayrıca, okuma ve kütüphane kültürünün aşılması bağlamında, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği içinde olmalıdır. Yaşamboyu öğrenme etkinliklerinin zenginleştirilmesi konusunda, çocuk ve halk kütüphaneleri diğer kütüphanelerle ve ilgili kuruluşlarla (Milli Eğitim Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, belediyeler, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler vb.) iş birliği içinde çalışmalı ve bu çerçevede ortak proje ve programlar geliştirilmelidir.

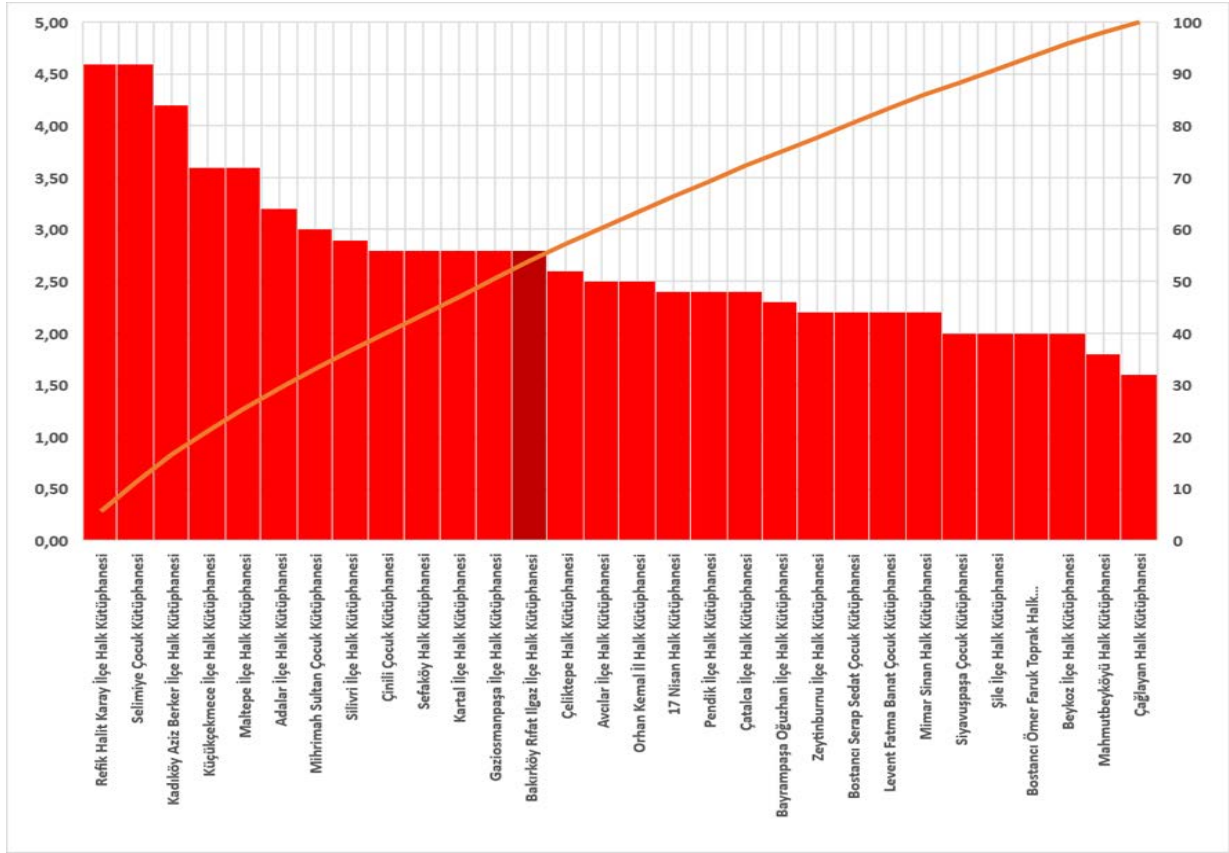
Kitap okuma ve kütüphane kullanma alışkanlığı ve kültürünün ailede başladığı gerçeğinden hareketle, bu konulara yönelik aile içi etkinliklerin çok büyük önem arz ettiği dikkate alınmalı ve kütüphaneler tarafından buna yönelik eğitim ve bilinçlendirme faaliyetleri düzenlenmelidir.

Çocuk kütüphanelerinin okul öncesi dönem çocukları ve onların aileleri için danışma merkezi olarak da faaliyet göstermesinin önemine dikkat çeken bu faktöre göre, İstanbul'daki çocuk kütüphanelerinin bu konudaki ortalama puanının ($X=2,70$) olduğu görülmektedir. (Tablo 9). Bu anlamda başarılı olarak adlandırılabilir sadece üç kütüphane mevcuttur. İlk iki sırada Refik Halit Karay Kütüphanesi ve Selimiye Halk Kütüphanesi (%90) oranında başarıyla, Kadıköy Aziz Berker İlçe Halk Kütüphanesi (%85)'lik bir başarıyla bu kütüphaneleri takip etmektedir. Geri kalan 27 kütüphanenin bu anlamdaki başarısı %70 ya da bu oranın da altındadır. (Grafik 6). Bu durumda halk ve çocuk kütüphanelerinin çevre ile işbirliği noktasında daha faal olması ve "Yaşayan Kütüphane" temasına yakışır bir hizmet anlayışı yürütmesi gerekmektedir.

Tablo 9. İstanbul'daki Halk ve Çocuk Kütüphanelerinin Çevresi ile İşbirliği Göstergesi

	N	%	\bar{x}	ss
1. Herhangi Bir Çalışma Yapılmadı.	2	6,7		
2. İhtiyaçlar Belirleniyor.	15	50,0		
3. Gündemde/Planlaması Yapılıyor.	10	33,3	2,70	0,76
4. Uygulama Aşamasındayız.	1	3,3		
5. Süreci Tamamladık.	2	6,7		
Toplam	30	100		

Grafik 6. İstanbul'daki halk ve çocuk kütüphanelerinin çevresi ile işbirliği göstergesi

Yukarıda her bir kütüphaneye ait detayları ile ele alınan faktörlerin, çalışmadaki kütüphanelere ait ortalama değerleri şu şekildedir:

Tablo 10. İstanbul'daki Halk ve Çocuk Kütüphanelerinin Kriter Bazında Ortalama Durumu

	Bu konu ile ilgili herhangi bir çalışma yapılmadı	Bu konuda ihtiyaçlar belirleniyor	Bu konu gündemde/planlaması yapılıyor.	Bu konu ile ilgili uygulama aşamasındayız.	Bu konu ile ilgili süreci tamamladık
Faktör 1: Halk Kütüphanelerinin Erken Öğrenmeyi Teşvik Edici Olması					
<i>Kriter 1-</i> Okul öncesi dönem çocuklara yüksek nitelikli hizmet vermek ve erken öğrenmeyi teşvik etmek için çalışmalar yapılmaktadır.		2,42			
<i>Kriter 2-</i> Okul öncesi dönem çocukları için okuma / masal saatleri düzenlenmektedir.			3,21		
<i>Kriter 3-</i> Kütüphanelerin eğlence ve öğrenme için sık sık gidilecek yer olarak görülmesi konusunda aileler ve okul öncesi dönem çocuklar teşvik edilir.				3,60	
<i>Kriter 4-</i> Dünyanın dört bir tarafında gerçekleştirilen en iyi uygulamalar takip edilir ve kütüphanenin, ailelerin ve çocukların yararına olan yeni fikirler uygulanır.		2,80			
<i>Kriter 5-</i> Kütüphanenin hizmet politikaları hazırlanırken okul öncesi dönem çocukları göz önünde bulundurulmuştur.			3,05		
Faktör 2: Kütüphane personelinin okul öncesi dönem çocukları ile ilgili tecrübesi ve hizmet sunumu					
<i>Kriter 1-</i> Kütüphanede daha önce okul öncesi dönem çocuklara hizmet veren bir kurumda çalışmış personel vardır.		2,23			
<i>Kriter 2-</i> Kütüphane personeli okul öncesi dönem çocukları konusunda kendini geliştirmek için çeşitli eğitimlere katılmaktadır		2,43			
<i>Kriter 3-</i> Aile eğitimi, yaşam boyu öğrenme gibi yetişkinlere yönelik hizmetler sunulmaktadır.			2,99		
<i>Kriter 4-</i> Ailelerin çocuklarıyla beraber gelip kütüphanede vakit geçirmelerini teşvik eden programlar vardır.			3,25		
Faktör 3: Kütüphanelerin mekân olarak okul öncesi dönem çocuklarına uygunluğu					
<i>Kriter 1-</i> Kütüphanenin toplam alanından okul öncesi dönem çocuklara ayrılmış alan yeterlidir.		2,33			
<i>Kriter 2:</i> Okul öncesi dönem çocukları için ayrılmış özel bir oturma / vakit geçirme alanı vardır.			2,62		
<i>Kriter 3:</i> Kütüphane içerisinde okul öncesi dönem çocukları yönlendiren resimli işaretler bulunmaktadır.			2,63		

<i>Kriter 4:</i> Kütüphane binası pusetli anneler için uygundur.				3,63	
Faktör 4: Kütüphanelerdeki materyal ve koleksiyonun okul öncesi dönem çocukları için yeterliliği					
<i>Kriter 1-</i> Okul öncesi dönem çocukları için oluşturulmuş özel bir yayın koleksiyonu bulunmaktadır.			2,70		
<i>Kriter 2-</i> Yaş gruplarına uygun oyuncak, basılı kaynak, multimedya, yeni teknolojiye uyumlu araçları içeren değişik formatlarda materyal sağlanmaktadır.		2,45			
<i>Kriter 3-</i> Kütüphanenin geliştirilmesinde (koleksiyon, materyal, mobilya, bilgisayar vb.) bölge halkının beklenti ve talepleri değerlendirilmektedir.				3,42	
Faktör 5- Kütüphanelerin aileler için danışma hizmetleri, kullanıcı rehberliği, eğitici ve kültürel faaliyetler sunması					
<i>Kriter 1-</i> Hem okul öncesi dönem çocuklarının hem de ailelerinin kütüphane kartı ve diğer ayrıcalıkları edinmesi için kolaylık sağlanmaktadır				4,22	
<i>Kriter 2-</i> Mevcut kullanıcıların kütüphaneye sürekli gelmesini sağlamak için, yaş gruplarına uygun, günün değişik saatlerinde ve haftanın belirli günlerinde program ve etkinlikler sunulur.		2,75			
<i>Kriter 3-</i> Ailelerin okul öncesi dönem çocuğunu kütüphaneye getirmesini teşvik eden, dikkat çeken, bilgilendirici el ilanları hazırlanır ve dağıtılır.		1,83			
<i>Kriter 4-</i> Ebeveynlik becerileri, ilkokula hazırlama vb. konular ve ilgi duyulan çeşitli alanlarda bilgi ve becerileri gelişimine yönelik, konularında uzman konuşmacılar davet edilir		1,98			

Tartışma ve Sonuç

İstanbul'daki halk ve çocuk kütüphanelerinin en önemli sorunu mekânsal tasarımlar; yani mimari sorunudur. Kullanıcının ihtiyaç ve beklentisine göre düzenlenmiş ve tasarlanmış ve ulaşımı ve erişimi kolay bir noktada olması gereken halk kütüphanelerinin bu gereklilikten son derece uzak olduğu tespit edilmiştir. Kütüphanecilerin ve kütüphane çalışanlarının kişisel gayretleriyle yaptıkları çalışmaların dışında, okul öncesi dönem çocukları için politika olarak belirlenmiş standart bir çalışma ve uygulamanın olmadığı görülmüştür.

İstanbul'daki halk kütüphanelerinde okul öncesi dönem çocukları için özel bir alan tahsis eden kütüphane sayısının azlığı ile paralel olarak, kütüphane koleksiyonlarında okul öncesi dönem çocuklarına özellikle yer veren kütüphane sayısı da çok azdır. Çocuk bölümüne dahi yer veremeyen kütüphanelerin koleksiyonları da yine çocuklara yönelik olmaktan uzaktır.

Çocuklar ve okul öncesi dönem çocukları için süreli yayın takibinin yapılmadığı kütüphanelerde özellikle kitap sayısı konusunda önemli bir sıkıntı yaşanmamaktadır. Ancak çocuklara yönelik yayın ve materyal özellikleri genellikle kitaplardan oluştuğu için, kullanıcıya hizmet verme noktasında eksiklik yaratmaktadır. Nitekim koleksiyonunda DVD, CD, oyuncak olmamakla beraber sunulan kitapların da 3 boyutlu ya da sesli, dokunmatik gibi özellikler taşımadığı görülmektedir. Dolayısıyla sayıca çok görünen kitapların nitelik olarak iyi bir seviyede olmadığı anlaşılmaktadır.

Yukarıdaki göstergelerde de görüldüğü üzere İstanbul'daki halk kütüphanelerinde, okul öncesi dönem çocukları için de hazırlıkların yapılmaya başladığı görülmektedir. Fakat, kütüphanelerde görevli olan kütüphanecilerin ve kütüphane çalışanlarının okul öncesi eğitimi ya da çocuk gelişimi formasyonuna sahip olmaması; ya da bu formasyona sahip kişilerin çocuk kütüphanelerinde görevlendirilmemiş olması önemli bir sorundur.

İstanbul'da okul öncesi dönem çocukları için son derece ideal olan halk kütüphaneleri olmakla birlikte onların ihtiyaçlarına uygun tasarlanmamış olanlar da bulunmaktadır. Fakat genel olarak değerlendirildiğinde kütüphanelerin çoğunda okul öncesi dönem çocukları konusunda çalışmaların yapıldığı; en azından bu konuda bir farkındalığın olduğu ve gündeme alınarak planlandığı görülmektedir. Bu hassasiyetin, İstanbul'daki halk kütüphanelerinde, okul öncesi dönem çocuklarının temsil edilme yetkinliğinin artacağına işaret etmektedir.

Teşekkür

İstanbul'daki halk kütüphanelerinde bu çalışmanın yapılabilmesi için gerekli izinlerin alınmasında yardımcı olan KYGM Kütüphane Hizmetleri Daire Başkanı Sn. Ahmet Aldemir'e çok teşekkür ederiz.

KAYNAKÇA

Alpay, Meral. *Kütüphane Dünü Yarına Bağlayan Köprü*. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1990.

Aries, Philip. *Centuries of Childhood*. Çev. Robert Baldick. Londra: Pimlico, 1996.

Bamberger, Richard. *Okuma Alışkanlığını Geliştirme*. Çev. Bengü Çapar. Ankara: Kültür Bakanlığı, 1990.

- Celano, Donna ve Susan B. Neuman. *The Role of Public Libraries in Children's Literacy Development. An Evaluation Report*. Harrisburg: Pennsylvania Library Association, 2001.
- Chen, Pamela ve diğerleri. "Associations between Public Library Use and Reading Aloud among Families with Young Children." *The Journal of Pediatrics* 173.1 (2016): 221-228.
- Council on Early Childhood, P.C. High ve P. Klass. "Literacy Promotion: An Essential Component of Primary Care Pediatric Practice." *Pediatrics* 134.2 (2014): 404-409.
- Çakmak Güleç, Havise ve Hulusi Geçgel. *Çocuk Edebiyatı Okul Öncesinde Edebiyat ve Kitap*. İstanbul: Kriter Yayıncılık, 2014.
- Çocuk Kütüphaneleri Çalıştayı*. Haz. Coşkun Polat, Erol Yılmaz ve Asiye Kakırman Yıldız. Ankara: Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü, 2018.
- Guidelines for Library Services to Babies and Toddlers. IFLA Professional Report 100*. Web. 20 Haziran 2018. PDF dosyası.
- Halk Kütüphaneleri Yönetmeliği. Web. 21 Nisan 2018.
- Halk Kütüphanelerinde Mimari Uygulamalar Çalıştayı Raporu*. Haz. Alparslan Kuzucuoğlu, Berrin Balkaş Yılmaz ve Merve Yavuzdemir. Ankara: Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü, 2017.
- Heywood, Colin. *Baba Bana Top At! Batı'da Çocukluğun Tarihi*. Çev. Esin Hoşsucu. İstanbul: Kitap Yayınevi, 2003.
- Kakırman Yıldız, Asiye. "Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Okuma Alışkanlığı Kazanmasında Rol Model Olarak Aile." *Mavi Atlas* 7 (2016): 95- 112.
- . "Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Okuma ve Kütüphane Kullanma Alışkanlığı Kazanmasında Annenin Farkındalığının Önemi." *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Kongresi Bildiriler Kitabı*. Ed. Mücahit Kıbrıs. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2016. 1023-1038.
- Okul Öncesi Eğitimi Programı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü, 2013.
- Saçkesen, Serpil. *Çocuk Kitapları Seçiminde Anne Babaların ve Okul Öncesi Öğretmenlerinin Görüşlerinin İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, 2008.

Sever, Sedat. *Çocuk Edebiyatı ve Okuma Kültürü*. İzmir: Tudem Yayınları, 2003.

Tanju, Ebru Hasibe. "Çocuklarda Kitap Okuma Alışkanlığına Genel Bir Bakış." *Aile ve Toplum* (Nisan Mayıs Haziran 2010): 31-41.

TÜİK 2017 Nüfus Verileri. Web 29 Ekim 2018.

UNICEF Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Birinci Kısım. Madde 1-20. Web 15 Eylül 2017.

Yıldırım, Ali ve Hasan Şimşek. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. İstanbul: Seçkin Yayınevi, 2008.